

Rya Kvarns fortsatta öde

Nils Mårtensson tröttnade snart på sin mölla. Kanske berodde det på att han hade två oärliga ”möllevenner”.

Den 4 mars 1854 köpte Söne Nilsson möllan och han återuppförde krogverksamheten, som fanns tidigare söder om möllan, i möllans stall och magasin.

Möllans vidare öde bestämdes av Jöns Larsson som gifte sig med Sönes dotter och övertog möllan efter sin svärfar på slutet av 1880-talet. Han vårdade och skötte sin mölla bäst av alla tidigare ägare. Trots det, hände det ändå två ganska obehagliga incidenter.

Vingarna roterade fritt

Någon gång under 1880-talet, då skörden var bärgad och höstgillet hade kommit igång, bjöds Byalaget in, där Jöns med familj ingick, till Ola Anders i Katslösa. En svag sydvästvind med regndis rådde. Möllans tygsegel togs av och möllan lämnades sedan alla säkerhetsåtgärder vidtagits.

Mitt under festligheterna tog vinden i och Jöns blev orolig för sin mölla. Han lämnade festen och fångades av en orkanartad vind från nordväst. Väl vid kvarnen blev han varse en bedrövlig syn. Orkanen hade drivit vindfånget bakåt så kronhjulets kuggar frigjorts. (Vingarna drev axeln med kronhjulet, som överförde kraften till kvarnaxeln via kuggarna i det koniska stickhjul som då släppte greppet.)

Kronhjulet och axeltappen, som hade säkrats medan kvarnen låg utan tillsyn genom ett hävstångssystem, ramponerade hättans väggar och pressades inåt kvarnhuset medan den bromsande balken frigjordes och vingarna roterade fritt i stormen. Lyckan i olyckan blev att en vingspets, som undan för undan förts närmare kvarnhuset, fastnade i broloftet och stoppade framfarten. Som minne av denna stormnatt fick den sydvästra ståndaren skarvas.

Plötsligt brakade det till

Vid ett annat tillfälle stod August Bäcker, Jöns Larssons hjälpreda, vid skalkvarnen och skalade korngryn.

Skalkvarnen (Skalan) var forna tiders grynkvärn samt en rensmaskin för brödsäd. Den bestod av en ganska lös sandsten som arbetade

Gammalt postkort av Rya Kvarn.

med sidan mot en perforerad stålplåt. Skalstenen kunde då inte, som en vanlig malsten, förstärkas med järnband. När säden passerat skalan hamnade den över en stålsikt där en luftström avskilde skaldelar och damm.

Medan August stod och arbetade var vinden utanför byig och vingarnas hastighet var kanske större än lovligt. Plötsligt brakade det till ordentligt. Golvbräderna i broloftet reste sig. Efter det att man hade lyckats bromsa in kraften visade det sig att stålkransen var sönderslagen. En större del hade slagits igenom skalkammarens brädvägg och därefter splittrat en 10 gånger 10 tums golvbjälke!

Denna golvbjälke bär förmodligen än idag vittnesbörd om vilka lössläppta krafter som kunde göra sådan förödelse.

Ideliga ombyten av ägare

År 1906 överlät Jöns Larsson det 30-tunnlands jordbruket med möllan till sin son Emil Larsson. Efter ett par år avstyckades kvarntomten och möllan såldes till Nils Johansson från Filborna. Han i sin tur sålde den vidare till Peter Anderberg. Möllan blev med dessa ideliga ombyten av ägare vanskött och kunderna försvann.

Den gamla möllan var nu åter till salu, men inga hugade spekulanter infann sig. Det var mitt under första världskriget som då rasade som värst. Ingen vapenför gick säker för inkallelseorder. Trots det blev, enligt köpebrev den 18 oktober 1915, Harald Hermansson ägare till Rya mölla.

Detaljer i berättelsen är återigen baserade på den sista mjölnaren Harald Hermanssons anteckningar.